

PARICIDUL MORAL

Mihai Draganescu

Nimeni nu poate fi chiar atât de sigur de existența conștiinței altuia în afara de a sa. Dacă celălalt este mai curând un „zombie„? Notiunea de zombie a fost introdusă în literatura de specialitate din domeniul teoriei conștiinței, pentru unele demonstrații logice privind natura acesteia. Se presupune că ar putea exista pentru fiecare om o replica fără conștiință, un veritabil automat care ar avea exact comportamentul omului cu conștiința naturală, care ar afirma că este conștient, deși pentru el conținutul conștiinței nu ar fi decât o structură devenită declarație verbală, fără acel simțământ și fior viu al conștiinței care efectiv trăiește, spre exemplu, culoarea albastră atunci când afirmă vederea albastrului. Un zombie nu poate decât spune că vede albastru, fără a-l trăi de fapt.

De unde poate ști un om cu o conștiință vie că omul cu care vorbește are o conștiință ca a lui? În nici un fel. Singura soluție este aceea de a crede în imposibilitatea existenței zombie-urilor. Și dacă tehnologia va crea totuși într-o zi un zombie, ca urmare a progreselor tehnologiei informației?

În realitatea de toate zilele, mai curând ne întrebăm uneori dacă omul din fața noastră are o conștiință morală sau a avut vreodată o conștiință morală. Nu cumva toată viața sa a fost un zombie în sfera morală, a cărui natură nu putea fi de fapt determinată datorită lipsei unei manifestări transante? Se pare că nedumerirea ar putea fi clarificată doar în anumite momente ale vieții, atunci când este adus în situația de a comite sau nu, fie o crimă, fie un paricid moral.

Acesta din urmă este cazul cel mai interesant. O viață întreagă poți să cultivi un astfel de zombie moral fără să știi că de fapt el este un zombie. Peste 30 de ani pot să treacă până la apariția momentului clarificator. Un profesor care crește o valoare profesională și științifică nestiind că are de a face cu un artifact moral, începând să-i conducă pașii în cercetare de pe bancile facultății, la lucrarea de diplomă, la doctorat, la specializare în străinătate, la tipărirea de volume, la profesorat, la a fi devenit poate chiar membru al Academiei, la constituirea unui institut, aparându-l toată viața de ceea ce credea a fi numai invidia celorlalți, fără să se întrebe despre reacția acestora față de caracterul personajului, are brusc revelația adevărului printr-un experiment clarificator. Este omul sau nu un zombie „moral„?

Experimentul a reusit chiar daca rezultatul lui a fost negativ. Se dovedeste a nu fi om, ci un zombie paricid din punctul de vedere moral al oamenilor cu constiinta. Nu mai are nevoie de cel care l-a crescut, sa fie dat la o parte! Profesorul sau reprezinta trecutul, altele sunt vremurile, nu are de ce sa-mi stea acum în cale, își spune prin structurile sale neurale despartite de sensurile fenomenologice ale recunostintei si binelui, m-am folosit de el, de umerii lui care m-au ajutat sa ajung unde nimeni nu ma mai poate atinge, nu mai am nevoie de el, de altfel am obtinut totul prin munca mea, chiar daca a fost aparata si sustinuta de profesor. Nimic nu poate conta în fata câmpului meu profesional si a pozitiei mele în ierarhii.

Experiment, dar si soc moral pentru profesor! Cât ar fi dorit ca rezultatul experimentului, decis atunci când au aparut primele semne ale unei posibile naturi de zombie „moral,, , sa confirme de fapt existenta unei constiinte morale.

Fragmente de tragedie antica, ca cel de mai sus, se mai petrec si în zilele noastre.

Pe scena vietii, ca si în teatru, se desfasoara pasiuni, sentimente, generate, desigur, de oameni cu constiinta. Automatele semantice sau oamenii care s-au redus la automate semantice nu pot avea acea arhitectura interna care sa le permita un orizont mental ondulând pe un evantai de sensuri provenite din largi câmpuri culturale întreprunse cu misterioasele raze infraconstiente ale existentei. Un om care si-a pierdut acest orizont mental, ca orice automat semantic, ramâne un organism inteligent, poate foarte inteligent, poate înțelege foarte multe lucruri, dar si-a anihilat nu numai constiinta morala, ci, mai grav, propria sa constiinta de sine, profunda sa constiinta de sine. Ce-i mai ramâne? O uscaciune si o desertaciune care va pârlji si restul psihicului sau mental, aruncând suvoaie de pustiu sufletesc în jurul sau. Paricidul moral produs de un asemenea personaj este un punct culminant în viata sa, un prag între ceea ce era rau în firea lui pentru multi, dar nu pentru cel înselat pentru a fi aruncat în valurile vâscoase ale nerecunostintei, si explozia paricida confirmând decaderea din constiinta morala. Pragul, pregatit timp de zeci de ani a fost trecut.

Cum o fi viata într-o lume a zombie-lor? Daca fiecare dintre noi ar avea un gemen zombie într-un univers fara constiinta, acesti zombie , într-o prima aproximatie, ar face exact ceea ce facem noi. Lucrurile s-ar desfasura ca si cum am privi în oglinda comportamentele din universul nostru. Daca toata lumea din universul nostru ar avea o constiinta completa, relatiile s-ar desfasura fara paricid si în universul-oglinda. Nu am avea ceva de reprosat acestei lumi din oglinda. Dezastrul începe atunci când un zombie ar veni în lumea noastra sau unul dintre noi se transforma, fie si partial, în zombie.

Nu întrevad un tratament pentru starea de zombie. Ea nu este o maladie, iar dupa ce a produs un paricid starea devine probabil ireversibila. Si cum sa decelezi din vreme un

zombie atunci atunci când deosebirea de un om se manifesta atât de târziu? Situatia nu pare remediabila.